

RIK VANWALLEGHEM

SMET

Het waargebeurde oorlogsverhaal achter
een doodgezwegen familiedrama

Lannoo

Deze roman is gebaseerd op het waargebeurde verhaal van Albert Vanwalleghem en Marie-Louise Decuyper. Voor dramatisering en synchronisatie zijn sommige gebeurtenissen, personages, tijdlijnen en locaties aangepast of gefictionaliseerd.

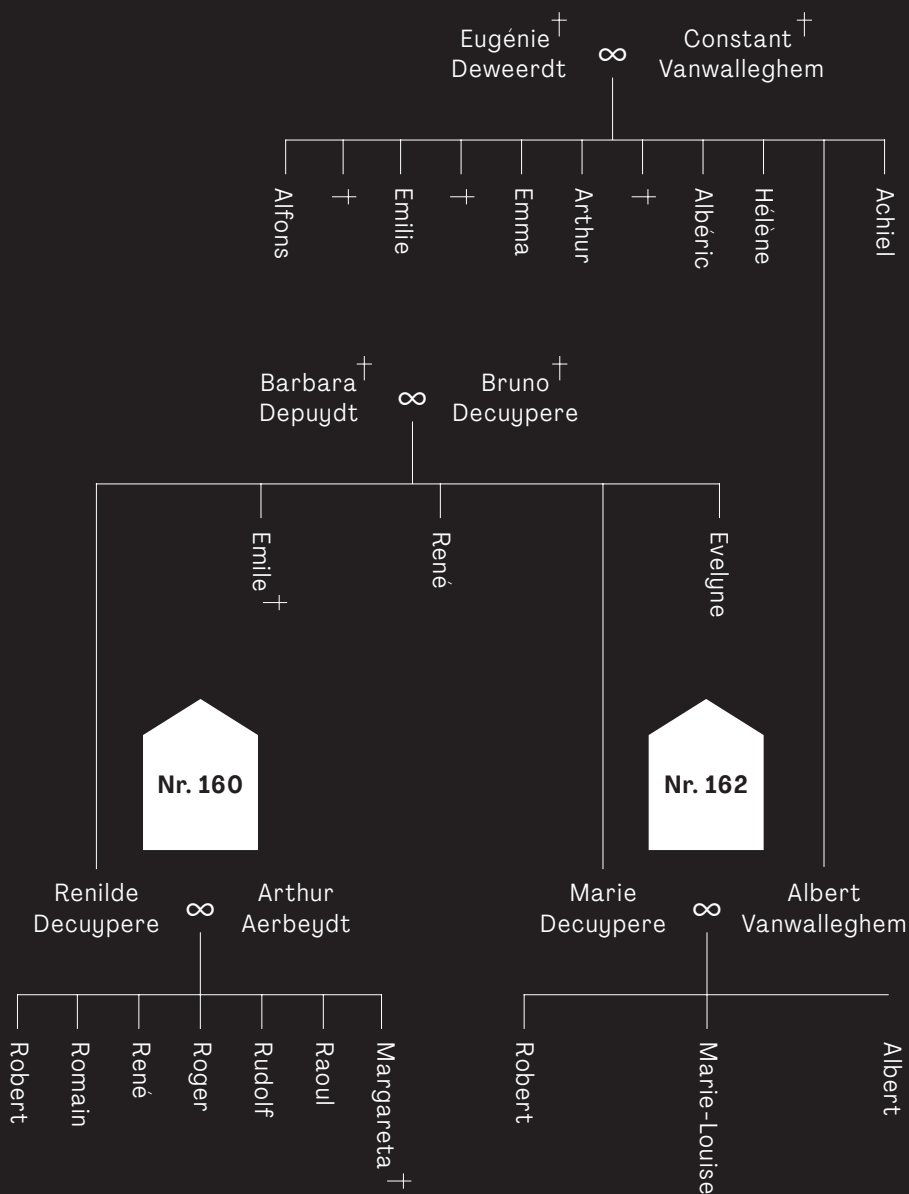
*War is always evil, the purest expression of death,
dressed up in patriotic cant about liberty
and democracy and sold to the naïve as a ticket
to glory, honor and courage.*

‘The greatest evil is war’ — CHRIS HEDGES

De mens is de ergste kwaal voor zichzelf.

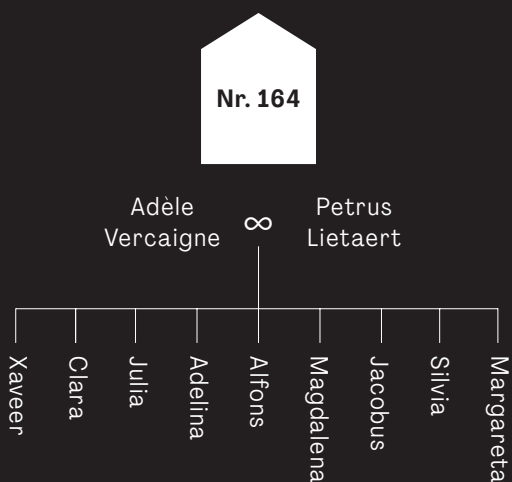
— HUGO CLAUS

Stamboom van de families
 op 31 december 1918

Augustus 1915, groepsfoto in de lepersestraat. De vier gezeten vrouwen zijn (vlnr) Renilde Decuypere (met zoontjes Roger en Rudolf); Marie Decuypere (met zoontje Robert); Sylvia Deraeve (met zoontjes Robert en Arthur) en Georgina Hallein (met dochttertje Antonia). Evelyne Decuypere staat in de rechter deuropening. De rechtopstaande mannen zijn (vlnr) Arthur Aerbeydt, Achiel Vanwalleghem, Albéric Vanwalleghem en Xaveer Lietaert.

MARIE

TWEEDE NIEUWJAARSDAG 1919

Marie laat zich neervallen op de harde bank van de treincoupé, staart door het raam. Een fijne mist hangt als een lijkwade over de perrons, hemel en aarde lijken verenigd in een melkig licht. Er klinkt gefluit, een wolk van stoom omhult de coupé, de trein zet zich in gang. Marie rilt, slaat haar halsdoek om de schouders. Ooit benadrukten haar hoge jukbeenderen de schoonheid van haar brede, volle gezicht. Nu getuigen ze van uitputting en verloren dromen. Met de mouw van haar jas wrijft ze de wasem van het raam. Onderaan het glas hebben zich ijsbloemen gevormd.

De trein rijdt dieper het land in, doorkruist het vroegere frontgebied. Marie laat haar blik glijden over de woestenij van vernielde kerktorens, zwartgeblakerde dorpen, geknakte bomen, kale akkers met bevroren poelen daar waar mortieren insloegen, paardenkarkassen waarvan het vel als een baldakijn is ingezakt. Groepjes kromgebogen havelozen lopen langs de spoorweg. Ze ziet een meisje met opgetrokken knieën tegen de spoorwegberm liggen. Leeft ze nog?

Haar vingertoppen beginnen te tintelen. Ze kan niets doen. Alweer. Haar borstkas gaat sneller op en neer. Ze richt haar blik op de handen van de oude vrouw die voor haar zit te breien. Het ritmische getik van de naalden brengt rust.

Marie sluit de ogen, probeert vooruit te kijken. Ze heeft zich al die jaren gewapend met geduld. Maar nu timmeren we weer aan de weg, denkt ze. Ik ben op komst, Albert. Binnenkort pikken we de draad, de gerafelde draad, weer op. Ik zal je alles uitleggen, alles wat al die tijd als een roestige nagel aan de binnenkant van mijn lijf is blijven krassen. Ik zal je recht in de ogen kijken, je ervan overtuigen dat de smet die aan mij kleeft onterecht is. Zodat we weer samen aan onze toekomst kunnen bouwen.

ALBERT & MARIE

26 JULI 1914

‘Eindelijk, beste vrienden, is het zover’, zegt Albert, met een breed armgebaar wijzend naar de drie achtergevels. ‘Eindelijk kunnen we, na maanden noeste arbeid, onze drie huizen betrekken. Als zelfbenoemde ceremoniemeester verklaar ik, op deze heuglijke zondag, de 26ste juli van het jaar des Heren 1914, hierbij onze woningen voor geopend.’

Hij legt zijn hand op Maries schouder, kijkt haar recht in de ogen. ‘Op de vele gelukkige jaren die voor ons liggen.’ Hij steekt zijn fles Rodenbach in de lucht, roept ‘*Santé!*’. Iedereen volgt uitbundig zijn voorbeeld.

Een paar uur eerder dromden de gezinnen Aerbeydt, Vanwalleghem en Lietaert nog samen voor de gevels van hun aaneengesloten nieuwbouwwoningen een eind buiten het centrum, aan de huisnummers 160, 162 en 164 in de Iepersestraat. Arthur Aerbeydt en Renilde Decuypere, met hun vier zoontjes Robert, Romain, René en Roger, tussen een en zes jaar oud – de RoRoReRo-bende, zoals Albert hen steevast noemt. Albert Vanwalleghem en Marie, Renildes zus, met hun zoontje Robert van anderhalf en de zes maanden oude baby Marie-Louise. En dan hun gemeenschappelijke vrienden Petrus Lietaert en Adèle Vercaigne, vijftigers die al vier kinderen naar Amerika zagen emigreren en nog drie dochters thuis hebben: Julia (28), Magdalena (21) en achterkomertje Margareta (13). Ook Alberts zuster Emma was met haar man Cyriel vanuit Izegem gekomen om mee te feesten. Om deze heuglijke dag op beeld vast te leggen had Albert zijn jarenlange vriend

Alfons Degryse uitgenodigd, die woont aan het begin van de straat. Vanwege zijn belezenheid en talenkennis is de hoofdschoolmeester een gereputeerd figuur in Roeselare en bovendien een van de enigen die in het bezit is van een Kodak. Met vaardige hand had Degryse de nieuwe burens op de gevoelige plaat vastgelegd.

Achter de woningen liggen de drie, slechts door een pad van elkaar gescheiden tuinen die zich meer dan vijftig meter diep uitstrekken tot aan een schutting van cementplaten, waarachter de Kalverwegel loopt. Op het perceel heeft Albert een eenvoudig tuinhokje in elkaar getimmerd en de week voor de verhuizing is hij ook begonnen aan de bouw van een heuse grot. Samen met Arthur heeft hij een kunstmatige rotspartij opgetrokken, samengehouden met kippengaas en cement. In de top van het bouwsel is een nis uitgespaard waar een Mariabeeldje moest komen, het liefst een wit-blauwe kopie van de sculptuur die in de grot van Lourdes wordt aanbeden. ‘Ter ere van jou’, heeft Albert tegen Marie gezegd.

Het is daar, in de achtertuinten, dat het gezelschap op een warme zomermiddag eind juli op hun toekomst klinkt, onder de notenboom die in de tuin van Albert en Marie tussen het grasveld en de moestuin omhoogrijst. De weelderige kruin versnipperd het zonlicht tot een trillend mozaïek dat over de gedekte tafel danst. Iedereen doet zich tegoed aan het konijn, de snijboontjes en de met biersaus overgoten aardappels die Marie in haar gloednieuwe keuken klaarmaakte.

‘Let op voor de plantjes!’ roept Marie naar de oudste Aerbeydtjes, die door de tuinen stormen. In het vroege voorjaar heeft Albert het gras al ingezaaid en is hij in de moestuin aan de slag gegaan. Er staan zorgvuldig gelijkende kroppen sla en andijvie, de ajuinen barsten uit de grond, er is groene selder, knolselder, erwten en prei. De eerste tomaten worden stilaan plukrijp. Iets verderop staan tere, net geplante kabuiskoolplantjes in het gelid. Marie denkt aan de talloze soepen en gerechten die ze de komende maanden en jaren zal klaarmaken. Ze vindt het een geruststellende gedachte om uit de eigen tuin te kunnen koken.

Ze hebben weliswaar een lening van 1100 frank af te betalen, maar Alfons Degryse heeft voordelige voorwaarden voor hen bedongen, en met hun gezamenlijke maandloon van 150 frank zal de afbetaling wel lukken. Alberts loon als postbode stijgt jaar na jaar en ook Marie verdient thuis een centje bij als naaister. En ze hebben de opbrengst van de groentetuin. Nee, de

wereld gaat er almaar op vooruit, we kunnen op beide oren slapen, heeft Albert Marie verzekerd.

Het getik van bestek op glas haalt haar uit haar gedachten. Albert staat op, schraapt zijn keel. ‘De tijd is aangebroken om mijn gemalin de verrassing van haar leven te bezorgen’, zegt hij plechtig. ‘Mag ik u vragen, edele Marie, op te staan en u naar voren te begeven.’ Met gespeelde tegenzin gaat Marie naast haar echtgenoot staan. Hij bindt haar een blinddoek voor en zegt: ‘Om mijn absolute verknochtheid, om niet te zeggen slaafse onderhorigheid aan jou te benadrukken, heb ik diep in de buidel getast en een cadeau gekocht dat je leven overhoop zal gooien. Even geduld iedereen.’

Albert snelt het huis in en komt luttele tellen later terug met een nagel-nieuwe vrouwenfiets, wat bij het gezelschap een spontaan applaus uitlokt. ‘Dit cadeau zal jouw naam en faam in en om Roeselare nog groter maken’, roept hij. Wanneer hij de blinddoek losmaakt, slaat Marie haar handen voor haar mond.

‘Voilà, een Albion’, zegt Albert trots. ‘Gekocht bij Verstraete in de Vlamingstraat.’

Marie omhelst hem en wordt overmand door dankbaarheid en een tikkeltje angst.

‘Maar Albert, ik kan niet fietsen!’ roept ze.

‘Dat gaat vanzelf’, zegt hij. ‘Mijn kennersoog ziet dat je geboren bent om een stalen ros te bedwingen. Evelyne zal het je wel leren, zij maakt al lang de straten van Roeselare onveilig op haar peerd. Kom, Alfons, haal je Kodak nog eens boven. Dit moment moet vereeuwigd worden.’

De kiem van vriendschap tussen de twee mannen is gelegd toen Albert nog op de schoolbanken zat. Toen hij zijn lagere school had afgemaakt, had Alfons, die als hoofdschoolmeester Alberts leergierigheid en talenknobbel had onderkend, er bij diens ouders op aangedrongen dat hij zou voortstuderende. Maar net toen, in 1899, overleed vader Constant Vanwalleghem. Die was zijn hele leven groenteboer geweest en liet zijn vrouw Eugenie Deweerdt achter met acht kinderen, negen tot zeventien jaar oud. Om de eindjes aan elkaar te kunnen knopen ging Albert werken als dienstknecht, later vond hij een baan bij de posterijen. Alfons bleef zich over Albert ontfermen, hij werd zo’n beetje zijn tweede vader en gaf hem bijlessen Frans en Engels. Ze werden vrienden, en hielden ervan, naarmate Albert volwassen werd, onder het roken van een pijpje, diepgaande gesprekken te voeren over de toestand van de wereld en de aard van de mens. Daarbij bleef Albert een onwankelbaar

respect koesteren voor het oordeelsvermogen en de encyclopedische kennis van Alfons, die hij onverminderd bleef aanspreken als ‘meester’. Hun gemeenschappelijke lijfspreuk was: Een gebrek aan nieuwsgierigheid is doodsoorzaak nummer één.

Wanneer Albert zich opstelt voor de foto wordt hij opnieuw overweldigd door de schoonheid van Marie. Alsof het vooraf was gepland, breekt net op dat moment de zon door, waardoor haar kobaltblauwe ogen oplichten en haar ravenzwarte haar een koperen glans krijgt. Voor de zoveelste keer die dag telt hij zijn zegeningen. Een vrouw uit de duizend, twee schatten van kinderen en een gloednieuwe woning. De toekomst lacht hem en zijn gezin toe.

‘Wakker worden’, zegt Marie, terwijl ze haar man een por in zijn zij geeft. ‘Toon je mooiste gezicht, dit wordt een foto voor de eeuwigheid.’

‘Ik zal zelfs mijn mooiste kunsten tonen’, lacht Albert en hij gaat op zijn handen tegen de notenboom staan, tot groot jolijt van de kinderen die hem meteen proberen na te doen. Alfons drukt af.

Albert zet de fles jenever op tafel en schenkt iedereen een glaasje uit. ‘Hoe was je verblijf bij de bourgeoisie in Blankenberge?’ vraagt hij aan Evelyne, die ’s zomers als kinderoppas voor een vooraanstaande Franstalige familie werkt. In tegenstelling tot de zachte bekoorlijkheid van Marie, straalt zijn jongste schoonzus, met haar vlammeende ogen, hoge jukbeenderen en kaarsrechte rug, een onmiskenbare strijdvaardigheid uit die ze met haar mondigheid graag in de verf zet.

‘Ik werd gek van die snotapen’, zegt ze. ‘Ik kwam gisteren nog in schande toen de oudste met zand naar de strandkar van de prins van Liechtenstein begon te gooien. Je weet dat hij een schoonbroer is van de vermoorde Franz-Ferdinand? Die logeerde ook altijd in het Grand Hôtel des Bains als hij naar de Belgische kust kwam.’

‘Sinds die aanslag zit het spel daar serieus op de wagen’, zegt Albert.

‘Dat ultimatum van Oostenrijk-Hongarije aan Servië is een tijdbom’, zegt Alfons.

→ **FOTO RECHTS:** Groepsportret van de broers Albéric, Arthur (die later emigreert naar de vs), Albert en Achiel Vanwalleghem, genomen enkele jaren voor de oorlog.

‘Een tijdbom die op het punt staat te ontploffen,’ voegt Evelyne eraan toe, ‘want bij mijn terugkeer zat de trein tussen Blankenberge en Brugge vol met hogere Duitse militairen, die, zo hoorde ik, vervroegd naar huis moesten terugkeren. Het zit niet goed in de Balkan, geloof me.’

‘Wie van jullie kan opgeroepen worden, mocht er oorlog komen?’ vraagt Bruno Decuypere. Maries vader is intussen 76 en getekend door het leven. Veertig jaar geleden werd hij zelf opgeroepen in de Frans-Pruisische oorlog, maar, zo had hij al meerdere keren triomfantelijk verteld, hij had er geen schot moeten lossen. Het is vooral de lange lijdensweg van zijn vrouw, die in 1907 op nog geen zestigjarige leeftijd is overleden, die hem gebroken heeft. Sindsdien is hij nog maar de schim van de brok graniet die hij ooit is geweest. Samen met Evelyne trekt hij nu bij Albert en Marie in, zodat de twee zussen zich over hun oude vader kunnen ontfermen.

‘Voor mij ziet het er niet goed uit, ik moet nog 27 worden’, zucht Albert. ‘Dan hebben mijn broers meer geluk. Albéric is vijf jaar ouder en zal allicht niet als eerste opgeroepen worden, Arthur zit in Amerika en Achiël is als jongste vrijgesteld.’

‘Als de hel losbreekt, zal ik als brandweerman vast hier nodig zijn’, zegt buurman Arthur. ‘En Petrus, jij ouwe sok, jij gaat zeker niet moeten dienen.’

Een wazige somberheid maakt zich van Albert meester. Het is niet voor het eerst dat hij zich realiseert dat de situatie op het internationale toneel weleens zou kunnen ontsporen. Maar hij herpakt zich, wil de uitgelaten sfeer van de middag niet doorbreken.

‘Ach, Evelientje,’ zegt hij luchtig, ‘er is al weken sprake van dat de boel daar zal ontploffen. Goedkoop geblaat van opgewonden gekroonde hoofden, meer is het niet. Kom, we klinken nog eens. En de eerste die nog het woord “oorlog” in de mond neemt, doet straks helemaal alleen de afwas. Op onze gezondheid, op de toekomst!’

MARIE

4 AUGUSTUS 1914 — 10 OKTOBER 1914

Marie wordt gewekt door het schelle gekrijs van gierzwaluwen. Door de glasgordijnen valt een zachte gloed de slaapkamer binnen. Ze snuift de harsige geur van de plankenvloer op. Slaapdrongen draait ze zich om, tot ze zich bewust wordt van een onbestemde afwezigheid: Albert ligt niet naast haar! De derde nacht op rij al.

Niettegenstaande de hitte die in de lucht hangt, omhult het besef haar als een kil laken. Onwillekeurig roept ze beelden van hem op, haar lichaam rond het zijne gewikkeld. Hij voelde altijd wat warmer aan. Hij klaagde nooit over de koude, negeerde op zijn postronde de gesels van de winter en was altijd bezig in de tuin, weer of geen weer. Hoe graag schoof ze dan 's morgens vroeg naar zijn warme lichaam toe, in de zorgeloze waanwereld tussen slaap en realiteit, waarbij ze in lepeljtjeshouding de dag nog even voor hen uit duwden. Marie had daarbij altijd het gevoel alsof ze een groot kind omarmde dat ze in bescherming moest nemen. Die neiging tot bemoederen had ze vooral in de periodes dat Albert last had van een piepende ademhaling, vaak als de herfst eraan kwam. Daarbij werd hij overvallen door dusdanig zware hoestbuien, dat Marie bij momenten vreesde dat hij zou stikken.

Ze betrapt zichzelf erop dat ze over Albert denkt in de verleden tijd. Ze trekt het laken tegen zich aan, keert in gedachten terug naar hun eerste dagen in hun nieuwe woning, dagen vol hoop op een stralende toekomst. Toen ging iedereen in Roeselare er nog van uit dat de rest van Europa, en zeker het neutrale België, buiten het conflict zou blijven dat na de moord

op de aartshertog in Sarajevo was ontstaan. Te ver van hun bed. Nu ligt ze hier, alleen, overmand door een almaar toenemende, intuïtieve ongerustheid. Ze wordt bevangen door de zekerheid dat er een ramp zit aan te komen.

Marie gaat rechtop zitten, haalt zich het tafereel van vorige vrijdag weer voor de geest. Ze hoort opnieuw de klokken van de Sint-Michielskerk, het klaroengeschal in de straat, het gebonk op de voordeur. Ze ziet opnieuw hoe Albert was opgestaan en zich naar de gang had begeven, om te zien wat er aan de hand was. Ze voelt opnieuw de angst die zich rond haar middenrif had genesteld. 'Een klaroenblazer, zoals in 1870', had haar vader gemompeld. Albert was weer in de woonkamer verschenen, de armen verstijfd langs het lichaam, een papier vastgeklemd in zijn linkerhand. 'Het is zover', had hij gezegd. Evelyne was opgestaan, was op Albert toegelopen, had hem het document uit de handen gegrist. *'De mobilisatie van het leger is bevolen'*, had ze hardop gelezen. *'Eerste dag der mobilisatie: zaterdag 1 augustus. Militairen met verlof moeten onmiddellijk onder de wapens komen, zonder hun wederoproeplingsbevel af te wachten. Militieklassen 1901-1909. Wie 12 uur na de uitplakking van het mobilisatiebevel zijn korps niet heeft vervoegd, zal aangehouden worden. Getekend: J. Bosmans – Commandant van het Gendarmerie-district.'*

Albert had Marie aangekeken, in zijn blik had ze de wanhoop herkend die ook haar had verpletterd. Ze hadden allebei geweten wat dit betekende. Maar geen van beide had het hardop willen zeggen.

Albert had een hand door zijn haar gehaald. 'Het zal allemaal niet zo'n vaart lopen', had Evelyne gesust. 'Een kwade droom, meer is het niet. Trouwens, wat moeten wij gaan beginnen als Duitsland ons land zou binnenvallen? Wij, met ons legertje van drie keer niks. Albert, kun je geen vrijstelling krijgen, of van krommenaas gebaren?'

'Ik ga mijn plicht niet ontlopen', had hij met grote stelligheid geantwoord. 'Een man moet doen wat hij doen moet. Als iemand je vaderland schaamteloos wil aanvallen, moet je het verdedigen. En het is gemakkelijker de duivel buiten te houden, dan hem aan de deur te zetten. Ik neem de trein van 8.30 uur. Maar maak je geen zorgen. De mobilisatie is een voorzorgsmaatregel, zei commissaris De Winter me zonet aan de deur. "We moeten Duitsland duidelijk maken dat met onze onzijdigheid niet kan gelachen worden", zei hij. Als de Pruis dat begrijpt, zal hij wel zijn manieren houden.'

Het was de eerste keer dat Marie een inwendige weerstand had gevoeld bij de houding van haar man. Het was alsof Albert een belofte had verbroken. Ze had hem tot de orde willen roepen, hem willen horen zeggen dat hij zijn mobilisatie op de een of andere manier aan zijn laars zou lappen. Vaderlands-

liefde of niet. Had zijn familie dan geen voorrang? Terwijl er zich in het waterige blauw van haar ogen een verontwaardigde droefheid had geopenbaard, was ze opgestaan, had ze haar stoel opzij geschoven en was met ingehouden geweld de tafel beginnen af te ruimen. 'Marie...' had Albert nog gezegd, waarop zij haar hand had geheven, om aan te geven dat alle verdere uitleg overbodig was. Ze had haar peignoir omgeslagen en was naar de slaapkamer verdwenen.

Marie draait zich om naar de kant van het bed waar Albert altijd ligt, wrijft met haar hand over het laken. Hun laatste nacht samen hadden ze nauwelijks de slaap kunnen vatten. Ze hadden geen woord met elkaar gewisseld, uit vrees daarmee zout in hun verse wonde te zullen strooien. Uiteindelijk waren ze met zwaarmoedige hoofden ingeslapen, in elkaar gestrengeld, wadend door een rusteloze sluimer waaruit ze 's morgens bruusk door de wekker waren wakker geschud. In een valse sfeer van plichtsbewustzijn hadden ze de nodige voorbereidingen getroffen, alsof Albert zich had moeten klaarmaken voor een banale voettocht. Uit een oude koffer had Marie zijn militaire plunjezak opgediept, waarin zijn blauwe uniform en kapotjas van de Belgische Militaire Posterijen zorgvuldig lagen opgeplooid. Daaronder had ze een gamel, bestek en een veldfles gevonden. Even had zijn kepie zoek geleken, maar die had Albert op het hoge schap in de kleerkast gevonden. Daar hadden ook zijn legerbottines gelegen, die Marie een vlugge poetsbeurt had gegeven.

In dezelfde ongemakkelijke sfeer hadden ze samen met Evelyne ontbeten, alsof ze aan het begin hadden gestaan van een dag als een andere. 'We krijgen goed weer', had Albert zelfs gezegd, alsof hij te kennen had willen geven dat het een prima dag zou worden om in de tuin te werken. Marie, die nauwelijks een hap door de keel had gekregen, had geen woord kunnen zeggen. Ze had een half brood en twee stukken gerookt spek in Alberts ransel gestopt, samen met zijn pijp en wat tabak, een handdoek, een hemd, kousen, een stuk zeep en schrijfferief.

Toen Albert afscheid had genomen van Robert en Marie-Louise, was ook hij er niet meer in geslaagd de tragiek van het moment van zich af te schudden. Zijn ogen waren dik geworden toen hij de kleine Robert van de grond had getild en hem gewoontegetrouw met zijn wijsvinger een tik op zijn neusje en een wreef onder zijn kin had gegeven, en daarna voorzichtig, als was ze van kristal, Marie-Louise in zijn armen had genomen om haar een kus op haar voorhoofd te geven.

Albert en Marie waren daarna richting station vertrokken. Ze hadden op een kleine afstand van elkaar gelopen, alsof elk fysiek contact de pijn van het

afscheid alleen maar groter had kunnen maken. Ze hadden er allebei het zwijgen toe gedaan, geen van hen had passende, balsemende woorden gevonden om het lood in hun hoofd weg te nemen. ‘Marie, ik zit bij de Militaire Post’, had Albert nog geprobeerd. ‘Als het tot geweld komt, loop ik weinig gevaar. Ik blijf buiten de gevechtszone.’ Ze had zich niet van de indruk kunnen ontdoen dat hij vooral zichzelf had willen geruststellen.

Om hen heen op het Stationsplein waren honderden mensen bijeen getroeft. Sommigen uitbundig, zwaaiend met driekleurige vlaggetjes. Anderen met angst of tranen in de ogen. De mengeling van uitgelatenheid en smart had Marie in de war gebracht. Ze had koppels gezien die het afscheid hartverscheurend vonden, maar ook rekruten die dapper en vrolijk hadden uitgekeken naar het avontuur. Ze werd van haar stuk gebracht door een haast hysterische jonge vrouw die met haar twee kinderen afscheid had genomen van haar man, zo te zien zelf maar net de korte broek ontgroeid.

Marie richt zich op in bed. Haar blik zoekt de ingelijste trouwfoto op de commode, de jongensachtige blik van Albert. Ze probeert het laatste beeld dat ze van hem heeft te verdringen, hoe hij vorige zaterdag aan de deur van het stationsgebouw had gestaan, stokstijf in de houding, uiterlijk onbewogen, de kepie op zijn hoofd, zijn ransel op de grond naast hem. Ze had met haar duim een kruisteken op zijn voorhoofd getekend en hem gezegd: ‘Ga nu maar, en kom vlug terug. God beware u.’ Waarna ze hem tegen zich aan had gedrukt, kort en krachtig, zich fluks had omgedraaid, en was weggehold, de kaken op elkaar, in de ziekmakende overtuiging dat ze hem nooit meer zou terugzien. Ze had niet meer omgekeken en was om de hoek van de Ooststraat verdwenen.

Bij het horen van de twee onschuldige kinderstemmen beneden komt Marie los uit haar sombere gedachten. Ze verplicht zichzelf de rug te rechten, haalt zich een van Alberts lijfspreuken voor de geest – ‘Wie niet meer vliegt, is een vogel voor de kat’ – en komt het bed uit. Ze giet wat water in het wasbekken, sprenkelt de slaap en de beelden uit haar ogen weg, kleedt zich aan en daalt de trap af. Evelyne zit aan de keukentafel met Marie-Louise op schoot, die een vrolijk gekir laat horen. Tegenover hen zit Robert op zijn rode kussentje, wiebelend met zijn mollige beentjes. Marie geeft hen allebei een zoen op hun bolle wangetjes en legt de baby aan de borst terwijl Robert met een wat jaloerse blik toekijkt, sabbelend op een stukje brood.

‘Is papa nog niet wakker?’ vraagt Marie.

‘Al bezig in de tuin’, zucht Evelyne. ‘Je kent hem.’